

MAHSULOT QIYMATINI YARATISHDA QIYMAT ZANJIRI USULINI RIVOJLANTIRISH

Sarimsaqov Akbarjon Muminovich

Ph.D. docent of "Transport Logistics", Andijan Machine-Building Institute, Republic of Uzbekistan, Andijan.

Kamron Yo'ldoshov Qahramonjon o'g'li

main doctoral candidate "Surface transport systems and their operation", Fergana Polytechnic Institute, Republic of Uzbekistan, Fergana.

Annotatsiya: *Mahsulot qiymatini qiymat zanjirida yaratishning usuli ishlab chiqilgan, "biznes tizimi" kontseptsiyasi asosida qurilgan sanoat kompaniyasining odatiy qiymat zanjirini keltirilgan "Qiymat zanjiri"da korxonada faoliyati tovar ishlab chiqarish, sotish va sotishdan keyingi xizmat ko'rsatish bilan bog'liq alohida elementlar va ulanishlarni takomillashtirish yoki chiqarib tashlash orqali xarajatlarni kamaytirish orqali korxonaning raqobatbardoshligini oshiriladi*

Kalit so'zlar: *mahsulot qiymati, qiymat zanjiri, zanjirdagi bo'g'inlar, hisobotining kompyuter tizimi, texnologik aloqalar, resurslarni sotib olish, saqlash, taqsimlash.*

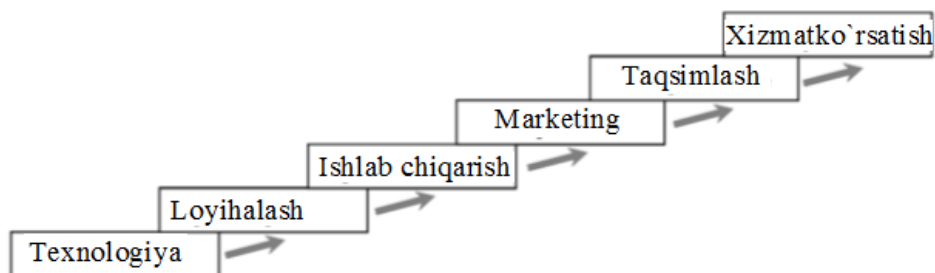
Oddiy shaklda qiymat zanjiri - bu tashkilot tomonidan amalga oshiriladigan ishlab chiqarish faoliyati (iste'molchiga qimmatli mahsulotlarni yaratish va taqdim etishga hissa qo'shadigan faoliyat) ketma-ketligi. Bu tashkilot nima qilayotganini va qanday ketma-ketlikda ekanligini ko'rsatadi. Zanjir bu qanday amalga oshirilganligi haqida ham fikr berishi kerak. Qiymat zanjiri bir xil sanoatda faoliyat yurituvchi va bir qarashda o'xshash ko'rinadigan tashkilotlar o'rtasidagi farqlarni aniqlash uchun juda foydali vosita bo'lishi mumkin. Qiymat zanjirini qurishda tashkilotning ishlab chiqarish harakatlarini tanlash va tasniflashga turli yo'llar bilan yondashishingiz mumkin. Yondashuvlardan biriga "biznes tizimi" kontseptsiyasi asosida qurilgan sanoat kompaniyasining odatiy qiymat zanjirini keltirish mumkin (1-rasm) [1-2].

"Mahsulot qiymati" va "qiymat zanjiri" tushunchalari tovarlarning narxi iste'molchilar ishlab chiqaruvchi tomonidan taqdim etilgan mahsulot yoki xizmat uchun to'lashga rozi bo'lgan miqdordir. Mahsulot birligini ishlab chiqarish uchun ijtimoiy zarur mehnat xarajatlari sifatidagi an'anaviy qiymat tushunchasi bu holda ishlamaydi. Qiymat zanjiri korxonaning strategik bog'liq faoliyati haqida tushuncha beradi va qiymat yaratish jarayonini kuzatish imkonini beradi.

"Qiymat zanjiri"da korxonada faoliyati ikki turga bo'linadi: asosiy tovar ishlab chiqarish, ularni sotish va sotishdan keyingi xizmat ko'rsatish bilan bog'liq;

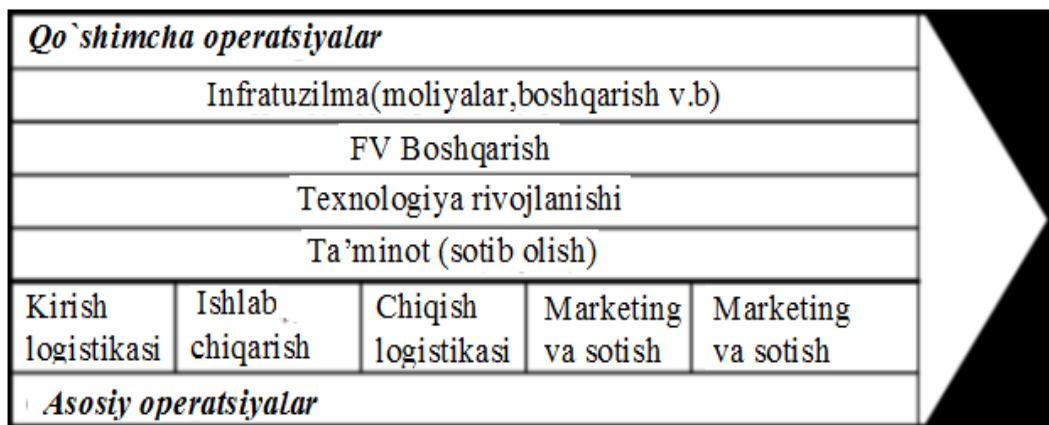
yordamchi - asosiy jarayonlarni ta'minlash korxonada infratuzilmasi (umumiy boshqaruv, buxgalteriya hisobi, moliya va boshqalar), xodimlarni boshqarish (xodimlarni jalb qilish, ularni o'qitish va rag'batlantirish), texnologik rivojlanish (uskunalar, transport

vositalari va tashish usullari , nou-xau). texnologiyada, logistika (yetkazib beruvchilar va pudratchilar bilan barcha operatsiyalar)).

1-rasm Sanoat kompaniyasining odatiy qiymat zanjiri

Har bir faoliyat xarajatlarni kamaytirishga yordam beradi va mahsulot va xizmatlarni farqlash uchun asos yaratadi. Raqobat ustunliklariga erishish uchun "qiymat zanjiri" o'zining xarakterli bo'g'inlari bilan faoliyat tizimi sifatida ko'rib chiqilishi kerak. Zanjir ichidagi bo'g'inlar individual faoliyatning bir-biri bilan o'zaro ta'sir qilish usullarini belgilaydi va ularning samaradorligiga katta darajada ta'sir qiladi. Shuning uchun ular korxonada foydalarining qo'shimcha manbai bo'lib xizmat qilishi mumkin. M. Porter talqiniga ko'ra qiymat zanjiri 2- rasmda ko'rsatilgan [3-6].

2-rasm – “Qiymat zanjiri”dan alohida elementlari

2-rasm – “Qiymat zanjiri”dan alohida elementlar va ulanishlarni takomillashtirish yoki chiqarib tashlash orqali xarajatlarni kamaytirish orqali korxonaning raqobatbardoshligini oshirish mumkin. Ba'zan qiymat zanjirining yuzaki tahlili ham tashkilotning kuchli va zaif tomonlarini tushunishga imkon beradi. Bundan tashqari, qiymat zanjirini teskari muhandislik bilan ishlashga ijodiy yondashish resurslarni guruhlashning yangi usullarini kashf etishga va natijada tashkiliy imkoniyatlarning yangi turlarini yaratishga olib kelishi mumkin [7-9].

Strategik nuqtai nazardan, qo'shilgan qiymat kontseptsiyasidan farqli o'laroq, qiymat zanjiri kontseptsiyasi foydani oshirishning kamida to'rtta yo'nalishini o'z ichiga oladi:

- yetkazib beruvchilar bilan aloqa;
- iste'molchilar bilan aloqa;

- korxonaning bitta bo'linmasining qiymat zanjiridagi texnologik aloqalar;
- korxonada ichidagi bo'limlarning qiymat zanjirlari o'rtasidagi aloqalar.

Oxirgi ikki omilga to'xtalib, biz ushbu yondashuv doirasida iqtisodiy faoliyatning bir turi jarayonida xarajatlarning oshishi umumiy xarajatlarning kamayishiga qanday olib kelishi mumkinligini tahlil qilish va asoslash mumkinligini ta'kidlaymiz. Bunday yechimning yorqin misoli - buxgalteriya hisobi va hisobotining kompyuter tizimini o'rnatish, bu ko'p sonli hisob va hisobot operatsiyalarini avtomatlashtirish orqali butun korxonaning umumiy va ma'muriy xarajatlarini kamaytiradi [10-16].

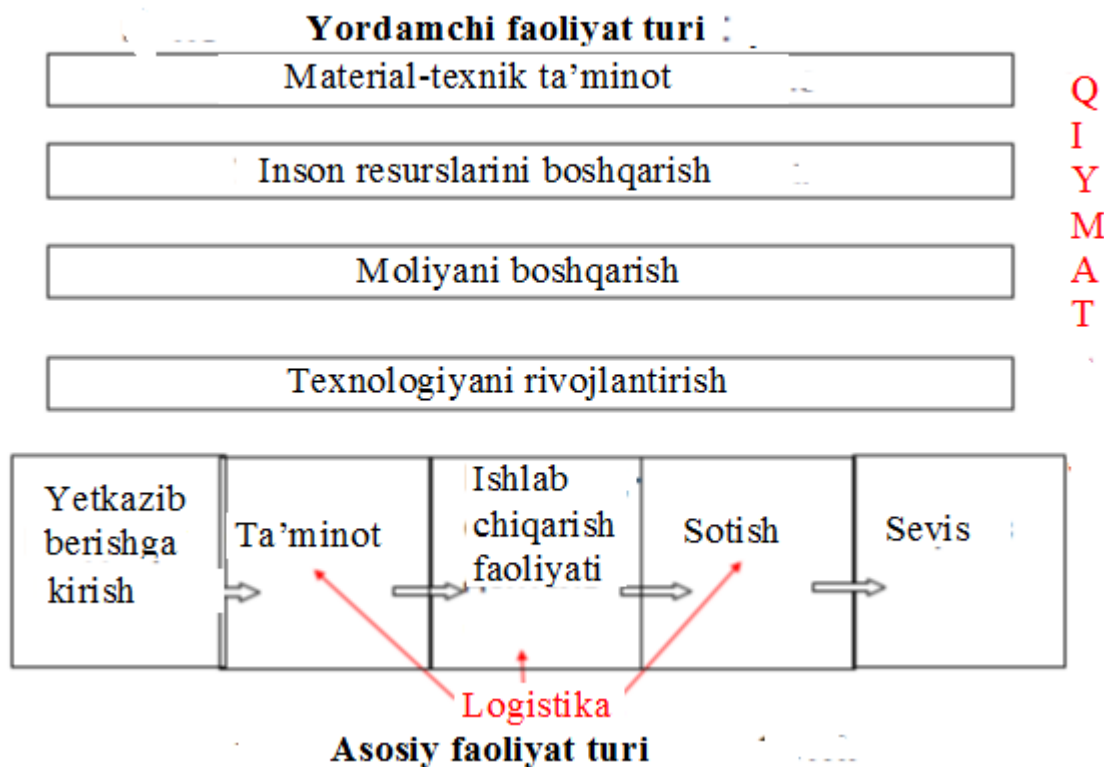
Ushbu kontseptsiya quyidagilarga taalluqlidir:

- joriy operatsion xarajatlar uchun, masalan, o'z transportida tovarlarni etkazib berishni amalga oshirish yoki ixtisoslashtirilgan tuzilmalar xizmatlaridan foydalanish;
- joriy xarakterdagi moliyaviy qarorlarni qabul qilish, masalan, debitorlik qarzlarni boshqarish bo'yicha;
- investitsiya qarorlarini qabul qilish va amalga oshirish, masalan, kapitalni mumkin bo'lgan investitsiya variantlarini baholashda va hokazo.

Kontseptsiyaning afzalliklari. Kontseptsiya asosida amalga oshiriladigan qiyosiy xarajatlar tahlili kompaniya faoliyatining har bir turi sohadagi eng yaxshi ko'rsatkichlarga qanchalik mos kelishini tekshirish imkonini beradi. Olingan ma'lumotlarga asoslanib, kelajakda muayyan turdagi faoliyatning ketma-ketligini eng samarali rejalashtirish, xarajatlarni minimallashtirish yo'lini tanlash va kompaniyaning xarajatlar bo'yicha raqobatbardoshligini oshirish yo'llarini aniqlash mumkin [17-19].

Kontseptsiyani qo'llashning noqulayligi shundaki, boshqa kompaniyalarning xarajatlari haqida ma'lumot olish har doim juda qiyin, chunki u maxfiydir. Bundan tashqari, raqobatdosh kompaniyalar xarajatlarni aniqlash uchun turli xil buxgalteriya usullaridan foydalanishga harakat qilishlari sababli xarajatlar haqidagi ma'lumotlarni taqqoslash har doim ham mumkin emas.

Garvard biznes maktabi professori Maykl Porter (1947 y. t.) firmani alohida sub'yekt sifatida emas, balki individual faoliyatning "qiymat zanjiri" sifatida ko'rishni taklif qildi – rivojlanish – ishlab chiqarish – bozorga ko'tarish va hokazo [20-24].

3-rasm - qiymat zanjiri.

Qiymat zanjiri.Uning asosiy faoliyati quyidagi beshta yo'nalishga bo'lingan:

1. Kiruvchi yetkazib berishlar. Bu mahsulotlar yoki xizmatlar ishlab chiqarish uchun resurslarni sotib olish, saqlash va taqsimlash kabi faoliyatdir.

2. Ishlab chiqarish, yetkazib berish, sotish. Bular qayta ishlash, yig'ish, sifat nazorati va boshqalar. Ularning asosiy vazifasi mahsulotni xaridorlar o'rtasida taqsimlash va iste'molchilarni mahsulot yoki xizmat bilan tanishtirish bilan bog'liq bo'lgan yakuniy mahsulot yoki xizmatga kirishdir. Shuningdek, u mahsulot narxini belgilash, uni bozorda ilgari surish, dilerlarni qo'llab-quvvatlash va boshqalar sohasidagi echimlarni o'z ichiga oladi [25-29].

3. Xizmat. Ushbu faoliyat mahsulot yoki xizmat qiymatini oshirish yoki saqlab qolishga qaratilgan bo'lib, sotishdan oldingi, savdo nuqtalari, sotishdan keyingi xizmat ko'rsatish, ta'mirlash va boshqalarni o'z ichiga oladi.

Asosiy faoliyatning barcha turlari yordamchi faoliyat bilan bog'liq bo'lib, to'rt turdagi [30-34]:

1.Logistika - bu resurslarni (ishlab chiqarish jarayonining tarkibiy qismlari) sotib olish bo'yicha faoliyat.

2. Texnik ishlanmalar - qiymat yaratish bilan bog'liq faoliyat: texnologik jarayonni ta'minlash, mahsulotlarni ishlab chiqish, xom ashyo va materiallar oqimini boshqarish.

3. Inson resurslarini boshqarish - kadrlarni tanlash, o'qitish, rivojlantirish va rag'batlantirishni o'z ichiga olgan faoliyat.

4. Korxonona infratuzilmasi - ishlab chiqarishni ta'minlash, ishlab chiqarish jarayonining normal borishini ta'minlash. U binolar, kommunikatsiyalar, uskunalar, mahsulot quvurlari va boshqalarni o'z ichiga oladi.

Korxonada faoliyat turlarini shu tarzda ajratgan holda, biz, bir tomondan, qiymat zanjiri kontseptsiyasi xarajatlarni shakllantirish va boshqarishga kompleks va yaxlit yondashuv bo'lib, uning qiymatini hisobga olishni taklif qiladi degan xulosaga keldik. kompaniya faoliyatining boshlang'ich - xom ashyo manbalaridan tortib, yakuniy foydalanuvchilar tomonidan olingan tayyor mahsulot yoki xizmatlargacha bo'lgan xarajatlarni shakllantirish mexanizmlari [35-37].

Ammo, boshqa tomondan, kompaniya faoliyatini strategik ahamiyatga ega elementlar va jarayonlarga bo'lish xarajatlarning asosiy tarkibiy qismlarini aniqlashga imkon beradi, chunki ular har bir bo'g'inda doimo mavjud. Kompaniyaning xarajatlari va aktivlarini qiymat zanjiri bo'g'inlari bo'yab taqsimlash ularning har birini miqdoriy jihatdan baholashga imkon beradi, chunki zanjirning bo'g'inlari o'zaro bog'liq bo'lsa, ularning xarajatlari ham o'zaro bog'liqdir.

ADABIYOTLAR:

1. Muminovich, S. A., & Zakirovich, N. I. (2022). Increasing the mobility of multimodal cargo transportation in international directions. *МАШИНАСОЗЛИК ИЛМИЙ-ТЕХНИКА ЖУРНАЛИ*, 3, 2181-1539.

2. Sarimsaqov AM. Theoretical justification of international multimodal transport indicators and improvement of internal norms. VISIT [https://academiascience.org/journals/FOR MORE](https://academiascience.org/journals/FOR%20MORE).

3. Sarimsaqov AM "Organization of transportation of basic necessities of the population based on digital technologies" *Universum*: 202110(91).25.10.21.

4. Sarimsaqov AM "Theoretical substantiation of international multimodal transport indicators and improvement of internal regulations"//*Research Jet Journal of Analysis and Inventions* 2021.100-104 page.

5. Sarimsaqov AM., Gulomov F. «Ways to increase the competitiveness of warehouses in logistics» // *Research Jet Journal of Analysis and Inventions* 2021 (03), 91-94.

6. Sarimsaqov AM «Ways of development of communication technologies in passenger transport" *Universum*: 202110 (91).25.10.21.

7. Насиров И.З., Гаффаров М.Т. Присоединение Республики Узбекистан к Киотской конвенции // *Процветание науки*. 2021. №2 (2). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/prisoedinenie-respubliki-uzbekistan-k-kiotskoy-konventsii> (дата обращения: 22.02.2023).

8. Насиров И.З., Гаффаров М.Т. Присоединение Республики Узбекистан к Киотской конвенции // *Процветание науки*. 2021. №2 (2). URL:

<https://cyberleninka.ru/article/n/prisoedinenie-respubliki-uzbekistan-k-kiotskoy-konventsii> (дата обращения: 22.02.2023).

9. MUMINOVICH, S. A., & ZAKIROVICH, N. I. (2022). PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF MULTIMODAL TRANSPORTATION TECHNOLOGY. *Saybold Report (TSRJ): Saybold Publications, Box, 644(428)*, 468-475.

10. Dadaboyev Q.A. Logistika. O'quv qo'llanma. - T.: TDIU, 2007. - 124 b.

11. Zakirovich, N. I. Abdirayim o'g'li, SB (2022). TAKOMILLASHTIRILGAN «ADAS» DASTURI. *Scientific Impulse*, 1(3), 1107-1112.

12. Насиров, И. З. Таваккалова Саидахон Орифжон қизи, Тулкинхужаева Нилуфархон Расулжон кизи. АНДИЖОН ВИЛОЯТИДА ЙЎЛ ҲАРАКАТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ РАҚАМЛАШТИРИЛИШИ. *Международный научно-образовательный электронный журнал «ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ»*. Выпуск, (25), 1276-1279.

13. Sayidkamolov Islomjon Rakhmatullo ugli, & Nasirov Ilham Zakirovich. (2022). SIMULATION OF THE PROCESS OF SELECTION OF THE OPTIMUM TYPE OF ROLLING STOCK FOR TRANSPORTATION OF MEDICINES TO THE CONSUMER. *World Bulletin of Social Sciences*, 17, 176-186. Retrieved from <https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/1876>

14. Nasirov Ilham Zakirovich, & Akromjonova Sayyoraxon Baxtiyor qizi. (2023). YO'L BOSHQARUVINI INTELLEKTUAL AXBOROT TIZIMLARI ASOSIDA AVTOMATLASHTIRISH. *Journal of New Century Innovations*, 21(4), 122–127. Retrieved from <http://www.newjournal.org/index.php/new/article/view/3070>

15. Закирович, Н. И. ., Жалолиддин ўғли, А. С. ., & Тухтасиновна, К. Д. . (2023). ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРЕИМУЩЕСТВА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОТХОДОВ. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 1(7), 345–351. извлечено от <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/5247>

16. Косимов К., Юсупов Х., Косимова М.К. Композиционные материалы для восстановления деталей машин // Журнал "Техника в сельском хозяйстве".—Москва, 2006.- № 6.- С. 36-37.

17. Косимова М.К., Усманов Ж.М., Юсупова Р.К. Результаты исследования толщины контактно приваренного слоя из сформованного порошкового композиционного материала. Российский электронный научный журнал. БГАУ г.Уфа. 2014 . E-mail: electronic.bsau@mail.ru.

18. Қосимов К.З., Усмонов Ж.М., Муталова М.К. Қаттиқ қотишмали пайвандланган қатламнинг ейилиш механизми // Фарғона политехника институтининг илмий-техникавий журнали.- Фарғона: ФарПИ, 2014.- №3. - Б. 30-33.

19. Kosimova M.K., Abdullaev Sh.A., Kadyrov N.U. The results of researches on wear of welding flat parts by contact welding. *European Scholar Journal*. Vol. 3 No.5. May, 2022, pp 84-89. <https://www.scholarzest.com>.

20. S. Hakimov, B.Boltaboyev "O'quvchi va talabalarga matematika fanini o'qitishda didaktikaning asosiy prinsiplarini ahamiyati." Andijon davlat universiteti. Zamonaviy

matematikaning nazariy asoslari va amaliy masalalari respublika ilmiy-amaliy anjumani. 2022 yil.

21. S.Hakimov “O’rganuvchilarda amaliy harakterdagi masalalar yechish ko’nikmalarini oshirish.” Namangan qurilish muhandislik institute. 2022 yil.

22. Туйчиев Ш. Ш., & Хакимов С. (2022). ХЛОПКОВЫЙ ЛИНТ – ЦЕННОЕ СЫРЬЕ ДЛЯ БУМАЖНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ. *Conference Zone*, 350–358. Retrieved from <http://www.conferencezone.org/index.php/cz/article/view/870>

23. Насиров И.З., Зокиров И.И. Обучение детей творчеству в семье// Международный научно-образовательный электронный журнал «ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ». Выпуск №14 (том 3) (май, 2021). Дата выхода в свет: 31.05.2021. М.: ООО «МОЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КАРЬЕРА». с. 69-74.

24. Насиров И.З., Капский Д.В. На одного ребенка семь махаллы- родители! ...// Материалы 49-й Всероссийской научно-технической конференции молодых ученых, аспирантов и студентов с международным участием, посвященной 90-летию Башкирской нефти/ ISBN 978-5-93105-486-5, коллектив авторов. – Уфа: Изд-во УГНТУ, 2022. – 837 с. , с. 691-694.

25. Nasirov Ilham Zakirovich. Parallel educational and scientific works in higher educational institution //МАШИНАСОЗЛИК ИЛМИЙ-ТЕХНИКА ЖУРНАЛИ №3, 2022 йил. Андижон: web.andmiedu.uz ISSN 2181-1539, 517-522 б.

26. Nasirov Ilham Zakirovich, Sarimsaqov Akbarjon Muminovich, Teshaboyev Ulugbek Mirzaahmadovich, Gaffarov Mahammatzokir Toshtemirovich. Tests of a reactor for supplying hydrogen and ozone to an internal combustion engine// International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE) ISSN: 1308-5581. DOI 10.9756/INT-JECSE/V14I3.693? Vol 14, Issue 03 2022, 5296-5300 p.

27. Sarimsaqov AM Makhmudov.O «Methods of traffic management using an individual system to reduce traffic jams in large cities" Internauka, 68-69st.

28. G.Komolova. “Diffrensial hisobning asosiy teoremalari.”. “SCIENCE AND EDUCATION” SCIENTIFIC JOURNAL. ISSN 2181-0842. VOLUME 2, ISSUE 10, OCTOBER 2021, 9-12 betlar, O’zbekiston. 2021-yil,Oktabr.

29. Djalilova T., Komolova G “Solution of the energy equation of a two-phase medium taking into account heat transfer between phases”. INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN COMMERCE, IT, ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES, ISSN: 2349-7793 *Impact Factor: 6.876.*, Volume: 16 Issue: 01 in January 2022, Hindiston, 70-bet. 2022 yil,Yanvar.

30. G.Komolova, Khalilov M, Komiljonov B., “Solve Some Chemical Reactions Using Equations”. European Journal of Business Startups and Open Society, Vol. 2 No. 1 (2022): EJBOS ISSN: 2795-9228, 2022 y, 22.01, 45-bet. Belgiya,2022 yil, yanvar.

31. Djalilova T, Komolova G, Xalilov M., “O распространении сферической волны в нелинейно-сжимаемой и упругопластической средах”., Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences journali, 2022 yil, 16.03., VOLUME 2 |

ISSUE 3 ISSN 2181-1784, Impact Factor SJIF 2022: 5.947, 87-bet., O'zbekiston, 2022 yil, Mart.

32. G.Komolova, Khalilov M., "Stages of Drawing up a Mathematical Model of the Economic Issue", Journal of Ethics and Diversity in International Communication journali, e-ISSN: 2792-4017 | www.openaccessjournals.eu | Volume: 1 Issue: 8, 2022 y, 4.02., 76-bet. Ispaniya, 2022 yil, Fevral.

33. Djalilova T, Atabayev K, Komolova G "Solution of the energy equation of a two-phase medium taking into account heat transfer between phases." "ACTUAL PROBLEMS OF MODERN SCIENCE, EDUCATION AND TRAINING." Electronic journal. KhorezmsScience.Uz, October, 2021 10/2. ISSN 2181-9750. 80-85 betlar. 2021-yil, Noyabr.

34. Komolova G, Olimova B., "Multiplication Probability and Sum of Events, A Complete Group of Events, Absolute probability Formula", CENTRAL ASIAN JOURNAL OF MATHEMATICAL THEORY AND COMPUTER SCIENCES, <http://cajmtcs.centralasianstudies.org/index.php/CAJMTCS> Volume: 03 Issue: 04 | Apr 2022 ISSN: 2660-5309. 2022, Aprel.

35. K.A.Турсунметов., Ф.Султонова «Тарози тошларининг яратилиш тарихи». Фан ва жамият журнали 2022/3

36. K.A.Турсунметов., Ф.Султонова Физика фанининг шаклланишида Осиё алломаларининг ўрни. Наманган муҳандислик технология институти ФИЗИКА-2022 Форум 3 октябрь 2022 йил

37. Ф.Султонова. Шиша ва унинг яратилиш тарихи. АндМИ Ҳалқаро конференция 2022 йил октябрь.